

Druhý a třetí proletářský požadavek: nebýt zbožím a žít v právním státě

Rudolf Steiner

Druhý proletářský požadavek: nebýt zbožím

Druhý proletářský požadavek [*prvním požadavkem je „požadavek takového duchovního života, v němž člověk může cítit, čím jakožto člověk je, v němž každý může cítit, jakou hodnotu má lidský život na Zemi“*] vyvěrá z oblasti právního života, vlastního politického státu. Je obtížné mluvit teoreticky o tom, co je vlastně právo. V každém případě je právo něco, co se týká všech lidí, a vlastně stačí říci o právu toto: Zrovna tak jako nelze s tím, kdo je slepý, mluvit o tom, co je modrá barva, avšak není třeba o modré barvě příliš teoretizovat s tím, kdo vidí, nelze ani o právu mluvit s těmi, kdo jsou vůči právu slepí. Neboť právo je založeno na původním lidském právním povědomí.

V principech politického státu, který si v posledních staletích vládnoucí třídy tak hezky přizpůsobily svým potřebám, hledal pro letář své právo, své právo především s ohledem na svou pracovní oblast. Co zjistil? Především zjistil, že je ve vázaný nikoli v právním státu, nýbrž ve státu hospodářském. A tu viděl, že navzdory všem humanistickým myšlenkám, navzdory všem myšlenkám o ryzím lidství pro něj zůstal zbytek starého nelidství, strašlivý zbytek staré nelidskosti.

To je ovšem něco, co s obrovskou rozněcující silou zasáhlo proletářské duše. Ve starých dobách byli otroci. Celý člověk byl kupován a prodáván jako zboží. Později byli nevolníci. Tehdy se z člověka kupovalo a prodávalo méně než ve staré otrokářské době. I teď se ještě z člověka něco kupuje a prodává jako zboží. To, co Karel Marx a jeho následovníci stále znovu vyjadřovali tak srozumitelně pro proletářskou duši, je, že lidská pracovní síla se prodává. S pracovní silou samotnou se na moderním trhu zboží, kde by mělo být jen zboží, zachází jako se zbožím. To dřímá, byť často nevědomě, v hlubinách proletářské duše, takže si říká: Nastala doba, kdy moje pracovní síla už nesmí být zbožím.

Prodej pracovní síly jako dnešní forma otroctví

To je druhý proletářský požadavek, vyrůstající z právní půdy. Když Karel Marx upozorňoval na tento poměr, vyslovil opět jeden ze svých rozněcujících výroků. Avšak právě v této oblasti je třeba postupovat ještě radikálněji, než postupoval samotný Karel Marx. Je třeba jasně říci, že musí nastoupit společenský řád, v němž už pracovní síla člověka nebude zbožím, v němž bude charakteru zboží úplně zbavena. Neboť musím-li prodávat svou pracovní sílu, pak mohu prodávat rovnou sebe jako celého člověka. Jak si mohu sám sebe podržet, když musím někomu prodávat svou pracovní sílu? On se stává pánem mě celého. Tím je zde ještě i dnes, v této „humánní“ době, zachován poslední zbytek starého otroctví, vskutku však v nemensší

podobě.

Proletář se svou pracovní silou a jejím prodejem tak zjistil, že z právního života byl vyloučen do života hospodářského. A jestliže někdo říká, že přece existuje pracovní smlouva, pak je třeba namítnout, že dokud vůbec smí být uzavřena smlouva v pracovním poměru mezi podnikatelem a dělníkem, zůstává tu s ohledem na pracovní sílu poměr [otrokáře a] otroka. Teprve až bude pracovní poměr mezi vedoucím a fyzicky pracujícími dělníky převeden na pouze právní půdu, teprve pak zde bude to, co duše novodobého proletáře musí požadovat.

Místo rovnosti našel proletář výsady

To ale bude možné jedině tehdy, nebude-li tento poměr uzavírán prostřednictvím mzdy, nýbrž pouze prostřednictvím toho, co je fyzicky pracujícím a duchovně pracujícím člověkem společně vyráběno. Smlouvy mohou být uzavírány jen o zboží, nikoli o kusech lidí. Místo aby věděl, že jeho pracovní poměr je chráněn na půdě práva, co moderní proletář na této právní půdě našel? Nalezl práva? Když se podíval na sebe, vskutku žádná práva nenalezl. Jistí lidé si postupně zvykli vnímat tento moderní stát jako jakési božstvo, jako modlu. Skoro jako mluvil Faust v prvním dílu k Markétce o Bohu, mluvili jistí lidé o moderním státu. Docela dobře bychom si mohli představit, jak moderní podnikatel vyučuje své dělníky o božskosti moderního státu a říká větu: „On, vše objímající, on, vše udržující, zda neudrží, zda neobjímá tebe a mne a sám sebe?“* Přitom si ovšem bude nejspíš vždycky myslet: zvláště mne.

Vědomí lidstva očekávalo na půdě státu práva. Současný proletář našel výsady těch, kdo si je, zejména v novější době, vydobyli z hospodářského života. - Co našel moderní proletář místo toho, co musí být s ohledem na veškeré právo požadováno, místo rovnosti všech lidí? Podíváme-li se na to, co našel na půdě právního státu, dospějeme k jeho třetímu požadavku; neboť na půdě, na níž měl nalézt právo, zejména právo své práce a protikladné právo, právo takzvaného vlastníka, našel třídní boj. Moderní stát není pro současného proletáře ničím víc než státem třídního boje.+

Třetí proletářsky požadavek: právní stát

Za třetí proletářský požadavek označujeme takový, který směřuje k překonání třídního státu a k jeho nahrazení právním státem. Práce a vedení práce jsou předmětem práva. Čím je koneckonců vlastnictví? To se v průběhu novější doby bude muset stát něčím, co patří ke starým zrezivělým věcem; neboť čím je ve skutečnosti? V sociálním organismu je použitelný jen pojem, který říká: vlastnictví je právo nějakého člověka, aby nějakou věc použil. Vlastnictví je vždycky založeno na právu. Jenom tehdy, až budou na půdě, teď ale na půdě pravého demokratického společenského řádu, vyřešena práva, budou proti takzvaným vlastnickým právům stát práva dělnická. Jen tehdy může být splněno to, co představuje oprávněné požadavky současného proletáře.

R. Steiner: Die Befreiung des Menschenwesens als Grundlage für eine soziale Neugestaltung. GA 329. Přednáška z Basileje, 2. dubna 1919, str. 122nn.

146

* J. W. Goethe: *Faust I*, Martina zahrada, Faust, verše 3438-3441. Přeložil Otokar Fischer. (Pozn. překl.)